

Slovaropisni prikaz glagolskih frazemov v govoru Pišec in okolice

Vera Smole

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Ljubljana, Slovenija, vera.smole@ff.uni-lj.si

DOI: <https://doi.org/10.18690/um.ff.3.2024.17>

ISBN: 978-961-286-878-9

V prispevku so obravnavani glagolski frazemi, zbrani v Pleteršnikovem domačem govoru Pišec in bližnji okolici. Kot primer dobre prakse je predstavljeno tudi (društveno) sodelovanje med domačini in pedagoško-raziskovalno organizacijo. Frazemi so obravnavani najprej po semantičnih kategorijah, nato pa so tudi slovarsko urejeni.

Gljučne besede: glagolski frazemi, narečna frazeologija, kozjansko-bizeljsko narečje, narečni frazeološki slovar, zgradba frazeološkega slovarskega sestavka

The article deals with verbal idioms collected in Pleteršnik's native dialect of Pišec and its surroundings. As an example of good practice, (social) cooperation between the locals and a pedagogical-research organization is also presented. Idioms are first discussed according to semantic categories and then also arranged in a dictionary manner.

Keywords: verbal idioms, dialectal phraseology, Kozjansko-Bizeljsko dialect, dialectal phraseological dictionary, structure of phraseological dictionary entry

Gradivski vir, terenska raziskava, prva analiza in nastanek knjižice¹

Prvi gradivski vir obravnavanih enot je bil poenostavljeno zapisan nabor 281 »pišečkih fraz, rekel«² z naslovom *Pr nas pa taku*, ki smo ga s prošnjo za ureditev dobili od domačinov kot del ohranjene nesnovne kulturne

¹ Raziskovalni program št. P6-0215 (Slovenski jezik – bazične, kontrastivne in aplikativne raziskave) je sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

² Izraz *fraza* nam bo v nadaljevanju služil kot poimenovanje za raznovrstno gradivo pred ureditvijo.

dediščine, prvotno brez navedbe pravega izvora. Kasneje se je izkazalo, da je to gradivo nastajalo dobrih deset let v zbornici Osnovne šole Maksa Pleteršnika Pišece, da so bili informatorji torej učitelji in da ga je zapisovala slovenistka Rut Zlobec, ki ga je kasneje v računalniškem zapisu zbrala in uredila. Za obdelavo tega gradiva sva se odločili z Ireno Orel, s katero sva v zimskem semestru vodili skupni *Jezikoslovni magistrski seminar* s 14 študenti 2. letnika 2. stopnje na Oddelku za slovenistiko FF UL.³ Študentje so pod najinim mentorstvom predvsem urejali gradivo, se nekateri udeležili tudi terenskega dela,⁴ transkribiranje posnetkov pa sem hitreje opravila sama. Ker ni bilo povsem jasno, kje, kdaj in kako je dobljeno gradivo nastalo, smo si zastavili več stopenj dela: 1) preverjanje obstoja, pomena in glasovne podobe fraz pri govoricah iz Pišec in okolice v vodenem pogovoru s snemanjem na terenu; 2) zapis še vedno rabljenih fraz in morebitnih različic v fonetični transkripciji; 3) razvrstitev fraz glede na vrste, 4) ureditev gradiva znotraj posameznih vrst v slovarski obliki in 5) glasovna poknjižitev fraz s pripisom knjižnih ustreznice ali razlag besedam, ki niso knjižne ali imajo v teh govorih drugačen pomen.

Terensko delo je potekalo v organizaciji Društva Pleteršnikova domačija Pišece⁵ na dveh srečanjih na Pleteršnikovi domačiji v Pišecah, in sicer 11. oktobra in 8. novembra 2022. Z več domačini⁶ smo preverili poznavanje in rabo zapisanih fraz, njihov pomen, dobili potrebne razlage in njihovo glasovno podobo.⁷

³ To so bili: Aleks Birsa Jogan, Urh Ferlež, Jana Habjanič, Niki Hüll, Hana Kastelic, Erika Kum, Ula Matek, Manja Ocepek, Maja Ravnikar, Klara Šebenik, Barbara Šink, Ana Šintler, Lucija Šteh in Anja Zidar.

⁴ To so bili: Aleks Birsa Jogan, Ana Šintler, Matevž Treven in Maruša Žibred.

⁵ Pri tem se še posebej zahvaljujem predsedniku društva, gospodu Martinu Dušiču, ki je dal tudi pobudo za strokovno ureditev gradiva, in gospe Mileni Dušič, ki sta bila organizatorja srečanj.

⁶ Na srečanjih je bilo (enkrat ali obakrat) prisotnih sedem do osem domačinov, in sicer: Alojz *Bi* in Slavica Antolovič *Pi-3*, Marija Denžič *Pi-1*, Marija Dovjak *Mv*, Milena *Pi-2* (in Martin – odsoten zaradi hospitalizacije) Dušič, Marija Hotko *Bo*, Slavka Kržan in Slavko Omerzu *Pi-4*. Vsem se iz srca zahvaljujem. Za njihovimi imeni je dodana oznaka informatorjev v gradivu, ki pomeni kraj njihovega bivanja: *Bi* – Bizeljsko, *Bo* – Bojsno, *Mv* – Malivrh in *Pi* – Pišece, od koder je bilo več informatorjev, zato so ob njih še številke.

⁷ Natančnejša predstavitev urejanja je opisana v knjižici *Slikovito izražanje v domačem govoru Maksa Pleteršnika (pregovori, frazemi, nekonvencionalne replike in zanimivejša leksika v Pišecah in okolici)*. (Smole, Orel, 2023: 7–12).

Že od začetka je bilo jasno, da imamo opraviti z več vrst fraz. Razdelili smo jih na pregovore, frazeme in nekonvencionalne replike oz. nepričakovane/šaljive odgovore, posebej smo izvzeli leksiko, ki jo je skupina, zadolžena za analizo in pripravo slovarčka dopolnila še z zanimivejšo leksiko iz drugih frazeoloških enot in stavčnih zgledov k njim. Prav tako je v skupinah potekala tudi analiza drugih treh enot.

Naše raziskovalno delo se je po srečnem naključju odvijalo v *Letu jezikov Filozofske fakultete UL*, ki je v študijskem letu 2022/23 potekalo na naši fakulteti, ter januarja že začetem Pleteršnikovem letu, in s sodelovanjem v njem smo dobili priložnost, da končane skupinske seminarske naloge z uvodom in slovarsko ureditvijo enot s profesorico Orel urediva in jih pripraviva za objavo v knjižici; naslovili smo jo *Slikovito izražanje v domačem govoru Maksa Pleteršnika (pregovori, frazemi, nekonvencionalne replike in zanimivejša leksika v Pišecah in okolici)* (Smole, Orel, 2023).⁸ Izid knjižice, ki je dostopna tudi na spletni strani Oddelka za slovenistiko FF UL, je sprožil kar nekaj nadaljnjih dogodkov. Že 16. marca 2023 smo jo s študenti predstavili v Pišecah, organizaciji dogodka se je ob Društvu Pleteršnikova domačija Pišece z nastopajočimi in udeležbo učencev zadnje triade pridružila še Osnovna šola Maksa Pleteršnika Pišece. Študentje so z osnovnošolci znali vzpostaviti dober stik in mislim, da je dogodek potekal v obojestransko zadovoljstvo in korist. Drugič je bila knjižica predstavljena na Mednarodnem dnevu slovarjev 17. oktobra 2023 v Ljubljani, ki ga organizira ZRC SAZU.⁹

Izdaja knjižice in njene predstavitve (morda tudi spletni dostop do nje, saj je bila naklada zelo majhna) nas je vendarle pripeljal do kraja in ljudi, ki so oblikovali naš prvotni gradivski vir, tj. poenostavljen zapis »pišečkih fraz«, kot smo jih ves čas delavno imenovali. Dobila sem namreč namig, naj se za manjkajoče¹⁰ – pa tudi za nekatere popravke¹¹ – obrnem na upokojeni

⁸ Iz sredstev tega projekta je bilo možno financiranje preloma in natisa knjižice v nakladi 50 izvodov, za kar se prav tako zahvaljujem.

⁹ Za povabilo se zahvaljujem Miji Michelizza. Nezanemarljiva morda ni niti predstavitve na lokalnem radiju Sraka (za Dolenjsko in Posavje), kamor so me 26. marca 2023, na predlog Martina Dušiča, povabili na enourni intervju (vodil ga je Darko Povše), kjer sem naše delo in zanimivejše enote predstavljala sama (Smole, 2023).

¹⁰ Za rabo kar nekaj fraz na terenu nismo dobili potrditve.

¹¹ Zaradi poenostavljenega zapisa narečnih besed, združenja po dveh enot in podobnih gradivskih pomanjkljivosti s prvimi informatorji, ki pri zbiranju niso bili prisotni, nismo znali vsega razbrati oziroma smo to storili nepravilno.

učiteljici Anico Budkovič in Ireno Markovič,¹² kar sem seveda storila in julija letos pri njiju izvedela, da so zapisi nastajali v osnovnošolski zbornici v Pišecah več kot deset let in da jih je Rut Zlobec,¹³ kot zavedna slovenistka, beležila. Frazemsko gradivo iz knjižice je po njuni zaslugi po našem drugem srečanju 25. julija 2023 zdaj dopolnjeno in mestoma popravljeno in če bo knjižica kdaj ponovno izdana, bo res pravo skupinsko delo; in moja zahvala – tudi v imenu stroke – gre prav vsem sodelujočim: zapisovalki, prav vsem informatorkam in informatorjem, pobudnikom in organizatorjem srečanj, naši matični ustanovi in nenazadnje študentom, ki so skupni projekt sprejeli in se pri izdelavi seminarskih nalog res izjemno potrudili.

V knjižici je slovarsko obdelanih 113 frazemov, dobljenih s preverjanjem zapisov na jesenskem terenskem delu, po dopolnitvi in popravkih še z dvema informatorkama jih je skupno še precej več.¹⁴ Za tukajšnjo obravnavo so izbrani le glagolski, in sicer tako besednozvezni kot (več)stavčni; skupaj 140.¹⁵

Frazemi in njihova obdelava

Iz relativno obsežne literature lahko povzamem, da so frazemi tiste jezikovne enote, za katere je v primerjavi z drugim jezikovnim gradivom

¹² Anica Butkovič *Pi-A*, rojena leta 1958, v Dednji vasi, mož iz Pišec, mama iz sosednje krajevne skupnosti Slopno, Piršembreg, oče iz Dednje vasi, mož iz Pišec – vsi fara Pišece. Na njen govor, kot pravi, je najbolj vplivala stara mama, doma prvotno v Bojsnem, saj se je z njo veliko družila kot otrok in prav ona je pogosto rabila pregovore, reke, frazeme, enako njena mama. Irena Markovič *Pi-I*, rojena leta 1956, od rojstva živi v Pišecah, mož iz Krškega, mama iz Artič, oče iz Pišec. Obema se zahvaljujem za zgoščenki s filmoma, iz katerega sem izpisala še dva glagolska frazema, in sicer 28 *dati tako vročino, da bi še vragu rit zapalilo*, ki ga je povedala Ivana Zupančič, roj. 1957, iz Dednje vasi, oznaka *Dv-I*, in 53 *imeti pajčevino v želodcu*, ki ga je povedal Vinko Lesinšek, roj. 1953, prav tako iz Dednje vasi, oznaka *Dv-V*.

¹³ Rut Zlobec, doma iz Globokega, je bila slovenistka na OŠ Maksa Pleteršnika Pišece, trenutno je učiteljica dopolnilnega pouka slovenščine v Vojvodini. Zasluži si vse priznanje, da je to zanimivo gradivo sprti zapisovala, ga nato vnesla v računalnik in izročila domačinom.

¹⁴ S tem nikakor ne mislimo, da so popisani vsi pišeški frazemi; obratno, raziskovani gradivski vir, ki je bil izhodišče za raziskavo, potrjuje njegovo izjemno bogastvo in kliče po nadaljnjih, morda bolj sistematičnih raziskavah.

¹⁵ Že po ureditvi je bil dodan še frazem 59-1, tako da jih je dejansko 141.

značilna večbesednost, (relativna) stalnost, kar jih loči od drugih besednih zvez pa je neizpeljivost pomena iz osnovnih sestavin (*iti s košaraj po vode*) in ekspresivnost. V navedenem primeru, ki spada med glagolske frazeme, razumljenem dobesedno, lahko sestavino *s košaro* zamenjamo z *vedrom*, *steklenico*, *škafo* ..., sestavino *po vodo* pa tudi *po vino*, *žganje* itd., toda če mislim na ekspresivni pomen 'opraviti / opravljati nesmiselno delo', pa si tega ne morem privoščiti. Med glagolske frazeme spadajo tisti, ki imajo obliko glagolske besedne zveze in kategorialni pomen dejavnosti (po Kržišnik 1994: 6). Zanje sem se odločila, ker jih je tako kot v drugih jezikih, narečjih, govorih tudi v pišeškem največ in ker je med njimi tudi veliko lokalno specifičnih, kot sem že pred leti poimenovala tiste frazeme, ki na jezikovnih kartah ne izkazujejo širšega območja pojavnosti, svojega areala (Smole 2008: 69–70).

Frazeme je možno obravnavati na več načinov.

Če pri tem upoštevamo razne delitve, jih lahko obravnavamo:

- glede na njihovo skladijsko zgradbo ((več)stavčni, nestavčni (= besednozvezni), ki se naprej delijo na samostalniške, pridevniške, prislovne, glagolske, členkovne in medmetne),
- glede na njihovo skladijsko vlogo (stavčnočlenski ali nestavčnočlenski),
- glede na ožja ali širša pomenska polja sestavin (somatski, živalski, rastlinski, za človekove lastnosti ...) ali frazeoloških pomenov (za izražanje žalosti, veselja, prekomernega pitja ...; pragmatični, primerjalni ...)
- in s kombinacijo – in s tem zamejitvijo – zgoraj naštetih možnosti (pragmatični frazemi s sestavino *bog*, pridevniški primerjalni frazemi za človekove negativne lastnosti ...).

Frazeme lahko obravnavamo v enem ali (primerjalno, protistavno) v več jezikih, tudi v enem ali več narečnih govorih enega ali več jezikov, v odnosu do knjižnih frazemov ipd.

Frazeme je možno obravnavati tudi v različnih (besedilnih) oblikah:

- v razpravljalnih besedilih (članki, monografije, poglavja v njih ...),
- v slovarski obliki (znotraj člankov ali v slovarjih),
- na (komentiranih) jezikovnih kartah/zemljevidih, če imamo primerljive iz več različnih krajev
- in v različnih medijih (tiskanih, digitalnih).

V drugem delu prispevka sem se odločila za slovaropisni prikaz frazemov vsaj iz dveh razlogov: prvi je počastitev Pleteršnikovega slovaropisnega dela ob 100-letnici njegove smrti s simpozijem v njegovem rojstnem kraju

in s frazemi iz njegovega govora; drugi pa je prednost slovaropisne obravnave same – in s tem postopne gradnje vsenarečnega slovarja frazemov v neki bližnji ali daljni prihodnosti. Ker pa je taka obravnava za članke manj zanimiva, bom glasovno poknjiženo obliko frazemov, ki tvorijo vsaj manjše pomenske skupine ali skupine z isto ali podobno sestavino, pred tem razvrstila še po njih. Iz take obravnave je lažje spoznati tudi duh nekega kraja ali manjšega območja.

Pišeški govor

Pišeški krajevni govor je eden izmed govorov kozjansko-bizeljskega narečja štajerske narečne skupine in se govori v Pišecah in pripadajočih vaseh in zaselkih. Na tem mestu ni potrebe za njegovo širšo predstavitev. Glasoslovje tega govora je nazadnje na kratko opisala Zinka Zorko (2014: 111–113), pred njo pa skupaj z drugimi govori tega narečja Tine Logar ([1955: 131–137] 1996²: 188–192) v svoji razpravi *Karakteristike štajerskih govorov južno od Konjiške gore in Boča*,¹⁶ napisani po izsledkih raziskav za *Slovenski lingvistični atlas* (SLA) v letih 1953 in 1954, saj so Pišece ena od dvanajstih točk iz mreže krajev SLA, in sicer T347; leta 1969 je zapis po isti vprašalnici opravila še Branka Medved. Posnetek govora iz zaselka Orehovec je poleg še (trenutno) petih govorov kozjansko-bizeljskega narečja skupaj s transkripcijo in glasovno poknjižitvijo besedil o stari kmečki hiši dostopen na rastoči *Interaktivni karti narečnih besedil* (IKNB) na naslovu narecja. si (Smole, ur.). Po naših izkušnjah že v samih Pišecah težko najdemo dva posamezna govorca, ki se v nekaterih sistemskih lastnostih ne bi vsaj delno razlikovala, vasi, zaselki, celo razložene domačije znotraj pišeške župnije pa imajo nasploh svoje različice;¹⁷ zato ima vsaka poved navedeno okrajšavo s poreklom informatorja.

Glagolski frazemi po sestavinah ali po pomenskih poljih

V glagolskih frazemih kot sestavini izstopata dve živali: koza in pura(n), v enem primeru sta lahko med sabo zamenljivi: *52 imeti misli ko koza dreka*

¹⁶ Razprava je bila prevedena v poljščino in objavljena v Varšavi leta 1961.

¹⁷ Najbolj se od pišeškega razlikuje govor Marije (Mimice) Hotko iz Bojsnega, oznaka *Bo*, ki sicer spada v južni del župnije Pišece, a v krajevno skupnost Globoko.

= 106 *pominati se na porgo (v trajbo)* 'blebetati, nekaj se izmišljovati, veliko govoriti, tudi neresnice'; 60 *iti ko koza na sol* 'rad slediti komu, čemu; tudi: nasedati'; 127 *stati ko podojena koza* '(pre)dolgo nekje stati, postavati, pohajati'; 98 *ni dal bog kozi dolgega repa, še fort s kratkim otepa* 'ne uspeti česa narediti zaradi nesposobnosti'; 44 *hoditi (iti) ko pura (koza) po rajhlu (deski)* 'iti (hoditi) pokončno, ponosno, vzvišeno, domišljivo, vase zagledano /o ženski/'; 39 *držati se, ko da je pura kruh vzela komu* 'grdo se držati, biti nejevoljen'; 107 *pominati se, ko bi spod pur kidal* 'blebetati, nekaj se izmišljovati, veliko govoriti, tudi neresnice'; 59-1 *imeti toliko kil ko zagorski puran* [= *težki ko spucan puran*]¹⁸ 'biti zelo suh'.

Če se ženska domišljivost primerja s puro ali kozo, pa se / je tak moški 40 <*drži se*> *ko sveti Jur na konju* 'biti ponosen, vzvišen, domišljiv /o moškem/.

Za izražanje človeške hudobe se rabijo frazemi: 22 *biti tri dni stariji od hudiča* [= *žleht ko satan*] ~ 14 *biti proklet, do kod je topel* 'biti zelo hudoben'.

Za izražanje človeške neumnosti se rabijo frazemi s sestavino, ki poimenuje odpadke, iztrebke: 50 *imeti kanalizacijo v luft speljano* = 38 *drek na možgane kaplje komu* 'biti zelo neumen'; 26 *če se preveč pripogne kdo, gre drek v glavo* 'biti neumen, nespametno govoriti'.

Zaradi načela evfemizma v slovarjih knjižnega jezika ne najdemo nekaterih leksemov in še manj frazemov, ki zadevajo človekovo spolnost; tudi na terenu se do njih težje pride, zato so ti, dobljeni v pišeškem govoru, še toliko bolj dragoceni. Za izražanje moške impotence se rabi konceptualna metafora gor : dol: 47 *imeti ga na šest ali na dvanajst* = 111 *prej je gledal klobuk, zdaj pa šolne* = 112 *prej je gledal, kaj papa, zdaj pa, kaj kaka* 'izraža odsotnost oz. prisotnost erekcije'. Drugi so še: 125 *spati za pezdicoj ko maček za pečnicoj* 'rečejo za moške, ki so v postelji premalo aktivni'; 34 *dobiti pod repec* 'imeti spolne odnose /za žensko/'; 6 *bila bi nuna, če ne bi bilo kljuna* 'izraža žensko naklonjenost moškim'.

Za izražanje slabega pristopa k delu ali slabega razmisleka se rabijo sestavinsko zelo različni frazemi: 65 *iti s košaraj po vode* '1. ne se česa lotiti s pravim pristopom, orodjem'; 2. 'opraviti / opravljati nesmiselno delo'; 80 *kravo prodati pa labrico (voz) kupiti* 'narediti (gospodarsko) neumnost'; 122 *skregati se s kruhom* 'biti materialno na slabšem kot prej, pustiti dobro službo, posel'; 45 *imeti (biti, ratati) s finferja drobiž* = 82

¹⁸ V oglatih oklepajih so navedeni neglagolski frazemi. Glagolski frazem je bil dodan kasneje, zato ima posebno oštevilčenje.

narediti (imeti) iz dreka pokec ‘imeti (biti, nastati) iz malega še manj, iz slabega še slabše’.

Za pomen ‘biti oštet, okaran’ ali ‘ošteti, okarati koga’ se rabijo frazemi, ki se povezujejo z uživanjem hrane ali pijače: 31 *dobiti fržmajtžupe/-o (fržmajtovo župo), suhi šnopec, šnoftobak; nazobati se jih; natalati fržmajte komu.*

Od človeških fizioloških neskladnosti je bila očitno najbolj opazna velikost nosu. Za pomen ‘imeti zelo velik nos’ se rabijo naslednji frazemi: *imeti tak nos, da bi ga lahko v šajtrgi peljal; imeti tak nos, da bi lahko sveče ugašival v cerkvi; imeti tak nos, da bi lahko roval z njim; imeti tak nos, da bi orožni list za njega nugal* star.

Izpostavljam še nekaj drugih posebnih pišeških frazemov: *dobiti od volka meso* ‘tisti, ki ima, ne bo dal’; *biti tako zvit (skop), da bi iz iste šake jedel in sral* ‘biti zelo skop’; *pleti ko deseta sestra* ‘potepati se, dolgo hoditi okrog’; *viseti na kom kaj ko pasja večerja* ‘ne se privilegati, ne pristajati /o obleki/’.

Za konec dodajam še nekaj (pišeških) pregovorov: *Če ti je Bog stric, lahko Marijo za rit primeš.* ‘če imaš zveze in poznanstva, si lahko marsikaj privoščiš’; *Ne se sekirati za kilo dreka, če so ga polne hlače.* ‘ne se vznemirjati za majhne stvari, malenkosti, če imaš dosti večjih skrbi’; *Ni treba, da si vsakemu dreku kuhača.* ‘ni treba, da se vtikaš v vsako stvar’; *Boljše dvakrat jesti ko enkrat tepen biti.* ‘ne brani se, če ti kdo ponuja hrano, te povabi k jedi’.

Zgradba slovarskega sestavka in slovar

Zgradba slovarskega sestavka in pomeni znakov

V vseh mojih prispevkih s slovarskim prikazom narečnih frazemov se v osnovi držim zgradbe, pri kateri mi je kot zgled služil *Hrvatski frazeološki rječnik* iz leta 2003 (Menac – Fink-Arsovski – Venturin 2003), enak je tudi pomen uporabljenih oklepajev.¹⁹ V prvi vrstici je na začetku zaporedna številka frazema, ki omogoča lažjo orientacijo v razpravljalnem delu prispevka. Sledi glasovno poknjizen frazem v slovarski obliki, ki je v okrepljenem

¹⁹ Zgradba se razlikuje glede na to, ali se obravnavajo frazemi z omejenim številom sestavin (npr. živalski frazemi); takrat so te izpostavljene, razvrščene po abecedi in je zaporedje štetja znotraj njih. Tako urejeni sestavki že predstavljajo del nekega slovarja. V tem primeru pa je obravnavan le naključno dobljen del frazeologije nekega govora, zato so vsi frazemi razvrščeni abecedno glede na prvo sestavino in tako tudi oštevilčeni.

tisku, pri čemer so v okroglih oklepajih () med sabo zamenljive sestavine, v lomljenih oklepajih <> pa fakultativne sestavine, njegov del v poševnem tisku daje informacijo o rekciji, v poševnem, a ne krepkem tisku je tudi morebitni kvalifikator. Nato je v pomenskih oklepajih ‘ ’ podan pomen frazema. V drugi vrstici je frazem v narečnem (transkribiranem) besedilnem (stavčnem) zgledu z oznako informatorja, ki je zgled podal, v poševnem tisku. Če je besedilni zgled podalo več informatorjev, je med njimi znak ■. V obeh primerih je za znakom minus – podana njegova glasovno poknjžena oblika, v kateri so v pomenskih oklepajih ‘ ’ navedene knjižne ustreznice ali razlage neknjižnih leksemov in oblik. Včasih je za zgledom (zgledi) še znak ☒, ki uvaja komentar ali dodatno pojasnilo kakšnega leksema, rabe frazema ipd. V tretji vrstici znak ☐ uvaja podatek o tem, ali se narečni frazem nahaja v pregledovanih slovarjih na Franu; obvezen je podatek za SSKJ in SSF, za druge le, če ga ob odsotnosti v prvih dveh vsebujejo.²⁰ Če se narečni frazem pomensko in oblikovno (sestavinsko) ujema s tam zapisanim, je za okrajšavo slovarjev SSKJ in SSF pridani znak +. Kadar slovarski okrajšavi sledi znak ~, pomeni, da se pomen narečnega in knjižnega frazema ujemata delno ali samo v enem od pomenov ali da sta si frazema sestavinsko podobna, ne pa tudi enaka, pri čemer se pomena vsaj delno ujemata. Slovarski okrajšavi najpogosteje sledi znak –, ki pomeni, da narečni frazem v slovarju ni naveden oziroma obravnavan. Kazalke k pomensko enakim ali sorodnim frazemom tu niso navedene, ker so frazemi tako že obravnavani v razdelku 4.

Slovar glagolskih frazemov

1. <tako> boli glava *koga*, da ga šolni tiščijo ‘glava zelo boli koga’

Me te'ku: g'la:va bò'li:, ka me še 'šu:lnj ti'šijò. *Pi-I* – Me tako glava boli, ka 'da' me šolni tiščijo. ☒ Huda bolečina je prisotna po vsem telesu, čeprav boli samo en del.

☐ SSKJ–, SSF–

→ glavo bo razneslo *komu*; → imeti glavo ko svinjski piskar

²⁰ Ker pojavitev v drugih slovarjih skoraj ni bilo, je ta del izpuščen. Upoštevan ni niti eSSKJ, v katerem zaradi nedokončanosti razvidnost (ne)pojavitve za vse frazeme ni relevantna.

2. <tako> rad (raje) bi imel kaj, ko po svetu gledal ‘zelo si česa želeli’

Te'ku: bi tu 'rã:da 'me:la, ku pø s'vɛ:ti g'lɛ:daɫa. *Bo* – Tako bi to rada imela, ko(t) po svetu gledala. ■ 'Jo:j, 'tu: bɨ 'raj 'me:u, ku pø s'vɛ:t g'lɛ:doɯ! *Pi-I* – Joj, to bi raje imel, ko(t) po svetu gledal. ■ 'Tu: bi pa 'raj 'jã:mu, ku pø s'vɛ:t g'lɛ:daɯ. *Pi-A* – To bi pa raj(e) imel, ko(t) po svetu gledal.

☐ SSKJ–, SSF–

3. <tako> zehati, da se v rit vidi (sveti) komu, <kaj je jedel> ‘zelo zehati’

Te'ku: 'zɛ:xa, ka mu v 're:t 'vi:diš, 'kã: je 'jo:ɯ. *Bo* – Tako zeha, da mu v rit vidiš, ka(j) je jedel. ■ 'Zɛ:xa, da se mu v 're:t 'vi:dj. *Pi-A, Pi-I* – Zeha, da se mu v rit vidi. ■ 'Zɛ:xa, da se mu v 're:t s'vɛ:tj. *Pi-I* – Zeha, da se mu v rit sveti.

☐ SSKJ–, SSF–

4. beži, <tako> da se mu za petami kadi ‘zelo hitro teče, beži’

Je 'be:jžø, da se mu je ka'di:lø za pe'tã:mi. *Bo* – Je bežal, da se mu je kadilo za petami. ■ Je 'be:žau, te'ku: de se mu je za 'pã:tami ka'di:lø. *Pi-A, Pi-I* – Je bežal, tako da se mu je za petami kadilo.

☐ SSKJ–, SSF–

→ tako beži, da platfus izgubi (v pretekliku); → beži, ko da bi mu pod petami kuril

5. beži, ko da bi mu kdo pod petami kuril ‘zelo hitro teče, beži’

Je 'be:žau, kød-b-mo pøt 'pã:tam 'kø:ru. *Pi-A* – Je bežal, kot da bi mu pod petami kuril.

☐ SSKJ–, SSF–

→ beži, <tako> da se mu za petami kadi; → tako bežati, da platfus izgubi kdo (v pretekliku)

6. bila bi nuna, če ne bi bilo kljuna ‘bila bi nuna, če ne bi imela rada moških’

Bi bɫa 'nũ:na, če 'nã:bi bɫu k'lũ:na. *Bo* – Bi bila nuna, če ne-bi bilo kljuna. ■ F'čã:six sø 'ki:rø d'rã:žlj, za'kã: se je ø'žjɛ:nɫa, za'kã: bɨ se 'žjɛ:nɫa, da se 'ni: treba 'žjɛ:nt. 'Mi: 'rjɛ:čemo 'žjɛ:nt ne mo'ži:t. 'Pø:j pa, pa je ødgo'vø'ri:ɫa: »Jã:, 'ja:st bi b'ɫa: 'nũ:na, če 'nã:b-bɫu k'lũ:na.« *Pi-A* – Včasih so katero dražili, zakaj se je oženila, zakaj bi se ženila, da se ni treba ženit. Mi rečemo ženit ne možit. Po(tem) pa je odgovorila: »Ja, jaz bi bila nuna, če ne bi bilo kljuna.«

☐ SSKJ–, SSF–

7. biti (narediti) tako kislo <kaj>, da ti gate v rit potegne ‘biti zelo kislo’

'Tu:-j taku 'ki:sɫø, da tɨ 'gã:te v 'ri:t pø'tɛ:gne. *Pi-I* – To je tako kislo, da ti gate v rit potegne. ■ Sɨ taku 'ki:sɫø sø'ɫa:tø na'rjɛ:dɫa, da ti 'gã:te v 'ri:t pø'tɛ:gne. *Pi-A* – Si tako kislo solato naredila, da ti gate v rit potegne.

☐ SSKJ–, SSF–

8. **biti (sedeti) <tako> ko pes v čolnu** 'biti (sedeti) neudobno'
 'Se:m (se'di:m) ku 'pe:s f 'ču:ni. *Bo* – Sem (sedim) ko(t) pes v čolnu. ■ Da je ta'ku:, ku 'pä:s f 'ču:nj. *Pi-A, Pi-I* – Da je tako, ko pes v čolnu. ☒ Tudi pes se v čolnu ne počuti udobno oz. varno, ker ga ziblje. Tako se reče, če sediš npr. na pol stola ali kakor koli neudobno.
 ☐ SSKJ–, SSF–
9. **biti <ko> mrtvo puhalo** 'biti povsem brez življenjske sile, neuporaben za kaj'
 V 'jä:m 'ni: no'bä:nga ži'v'lä:ja, je ku 'mä:rtvo 'pü:xało. *Pi-A* – V njem ni nobenega življenja, je ko mrtvo puhalo 'piš, nič'. ■ 'Tu:-j pa 'mä:rtvo 'pü:xało, 'neč ni od n'jä:ga. *Pi-I* – To je pa mrtvo puhalo, nič ni od njega. ☒ Beseda *puhalo* obstaja samo v tej zvezi.
 ☐ SSKJ–, SSF–
10. **biti bos** 'ne biti polnoleten, zrel za poslušanje določenih vsebin /npr. o spolnosti/'
 'Nę:kej je 'bo:six, ne s'mę:mọ se o 'tę:m pọ'mi:nat. *Pi-A* – Nekaj je bosih, ne smemo se o tem pominati 'pogovarjati'.
 ☐ SSKJ–, SSF–
 → ne biti obut
11. **biti ko natlačen (naštopan) Jakob (Jaka)** 'biti čudno, neusklanjeno, v več plasteh, preveč oblečen'
 Sŋ ku nak'lä:čŋ 'Ja:kup. *Bo* – Sem ko natlačen Jakob. ■ Je ku nak'lä:čen 'Jä:kop. *Pi-A* – Je ko natlačen Jakop. ■ Je ku naš'to:pan 'Jä:ka. *Pi-I* – Je ko naštopan 'natlačen' Jaka.
 ☐ SSKJ–, SSF–
12. **biti ko oni osel, ko je vodo nosil, pa od žeje crknil** 'biti nespameten, ne izkoristiti priložnosti'
 Si ku un 'o:su/'o:sọ (I), ku je 'vo:dọ 'nuo:su/o, pa oť 'že:je 'čä:rkno. *Pi-A, Pi-I* – Si ko(t) oni osel, ko 'ki' je vodo nosil, pa od žeje crknil.
 ☐ SSKJ–, SSF–
13. **biti na Kokotovem** 'biti mrtev'
 'Ta: je pa 'žię na Ku'kuoťovim. *Pi-I, Pi-A* – Ta je pa že na Kokotovem. ☒ Ko'ko:-toťo 'pokopališče v Pišecah, ledinsko ime'
 ☐ SSKJ–, SSF–
14. **biti proklet, do kod je topel** 'biti zelo hudoben'
 Je p'rọ:kleta, dọ 'ko:t je 'tọ:pła. *Bo* – Je prokleta 'hudobna', do kod(er) je topla. ■ Je p'rọ:klet du 'kuoť je 'tuoťu/'to:pu. *Pi-A, Pi-I* – Je proklet, do kod(er) je topel.
 ☐ SSKJ–, SSF–
 → biti tri dni stariji od hudiča

15. **biti s Finske** 'delati se finega'

'Kå: se pa 'dɛ:laš, ku da sɨ s 'Fi:nske. *Pi-I* – Ka(j) se pa delaš, ko da si s Finske.

☐ SSKJ–, SSF–

16. **biti tak ko sirkov drek <v lehtirni>** 'biti zelo bled'

Sɨ 'tå:k ku 'si:rkoɥ d'rå:k. *Pi-A* – Si tak ko sirkov drek. ■ Sɨ 'tå:k ku 'si:rkoɥ d'rå:k v lex'ti:rnj. *Pi-I* – Si tak ko sirkov drek v lehtirni 'vrsta svetilke'.

☐ SSKJ–, SSF–

17. **biti tako grd, da če bi ga v trsje (na njivo) postavil, bi se ptiči tako ustrašili, da bi še lansko grozdje (žit) nazaj prinesli** 'biti zelo grd (po videzu)'

Je te'ku: 'gɔ:rt, de če bi ga f 'tə:rsje pɔs'tå:vu, bi se f'ti:či te'ku: fst'rå:šli, de bi še 'la:jnsko g'rò:jzdje na'zaj pər'nes:li. *Bo* – Je tako grd, da če bi ga v trsje 'vinograd' postavil, bi se ptiči tako ustrašili, da bi še lansko grozdje nazaj prinesli.

☐ V istem pomenu, z manjšo stopnjo intezivnosti, uporabljajo tudi pridevniški primerjalni frazem *grd ko cug* 'vlak'.

☐ SSKJ–, SSF–

18. **biti tako lep, ko bi iz škatlice padel** 'biti zelo lep, urejen'

Te'ku: je 'lɛ:pa, ku bi zə š'ka:tlice p'å:la. *Bo* – Tako je lepa, ko(t) bi iz škatlice padla.

☐ SSKJ+, SSF~

→ biti tako lep, ko bi iz škatlice spustil (vzel) *koga/kaj*

19. **biti tako lep, ko bi iz škatlice spustil (vzel) koga/kaj** 'biti zelo lep, urejen'

Je taku 'lɛ:pa, ku-b jo s š'ka:tlice s'pü:stu. *Pi-A* – Je tako lepa, ko bi jo iz škatlice spustil. ■ Je 'rɛ:s 'lɛ:pa, ku bi jo is š'ka:tlice v'zɛ:ɥ. (tudi samo: Ku is š'ka:tlice.) *Pi-I* – Je res lepa, ko bi jo iz škatlice vzel. (Ko iz škatlice.)

☐ SSKJ+, SSF~

→ biti tako lep, ko bi iz škatlice padel

20. **biti tako lepa, da bi se izpod nje vode napil** 'biti zelo lepa /samo o mladem dekletu/'

Je te'ku: 'lɛ:pa, de bi se spɔd 'jɛ: 'vɔ:de na'pi:ɥ. *Bo* – Je tako lepa, da bi se izpod nje vode napil. ■ 'Ta: je pa te'ku: 'lɛ:pa, da bi se č'lɔ:ɥk 'vɔ:de spɔd 'jɛ: na'pi:ɥ. *Pi-A* – Ta je pa tako lepa da bi se človek vode spod nje napil.

☐ SSKJ–, SSF–

21. **biti tako zvit (skop), da bi iz iste šake jedel in sral** 'biti zelo skop'

Je te'ku: z'vi:t (s'ku:p), da-b iz 'i:ste 'šå:ke 'jɔ:ɥ i s'rå:ɥ. *Pi-A* – Je tako zvit (skop), da bi iz iste šake 'roke, pesti' jedel in sral.

☐ SSKJ–, SSF–

22. **biti tri dni stariji od hudiča** 'biti bolj zloben kot hudič'
 Je t'ri: dni s'tâ:rija o't xu'di:ča. *Bo* – Je tri dni starija 'starejša' od hudiča.
 ☐ SSKJ–, SSF–
 → biti proklet, do kod je topel
23. **bubniti ko <slep> konj v mlako** 'nepremišljeno kaj reči'
 'Bu:bne kə s'lɛ:p 'kə:ɟ v m'lâ:kə. *Pi-A* – Bubne 'pade, zleti' ko slep konj v mlako.
 ■ 'Bu:bne kə 'kə:ɟ v m'lâ:kə. *Pi-I* – Bubne ko konj v mlako.
 ☐ SSKJ–, SSF–
 → bubniti pa ostati živ
24. **bubniti pa ostati živ** 'reči kaj nepremišljenega'
 'Bu:bneš, pa 'ži:ɥ ɔs'tâ:neš. *Bo* – Bubneš 'iznenada izrečeš', pa živ ostaneš. ■ Je 'bu:bnə, pa je 'ži:ɥ ɔs'tâ:ɥ. *Pi-I* – Je bubnil, pa je živ ostal.
 ☐ SSKJ–, SSF–
 → bubniti ko <slep> konj v mlako
25. **če bi na jezik stopil (jezik zavezal) kdo komu, bi rit klopotala (ropotala)**
 'zelo rad govoriti, biti zelo zgovoren /ponavadi o ženski/'
 Če bi ji na 'je:zik s'tə:pu, bi pa 'ri:t kləpə'tâ:lâ (rəpə'tâ:lâ). *Bo* – Če bi ji na jezik stopil, bi pa rit klopotala (ropotala) 'neprenehoma govorila'. ■ Če bi ji 'jâ:zik za'vɛ:zâ (na 'jâ:zik s'tə:pu), bi 're:t kləpə'tâ:lâ. *Pi-A, Pi-I* – Če bi ji jezik zavezal (na jezik stopil), bi rit klopotala.
 ☐ SSKJ–, SSF–
26. **če se preveč pripogne kdo, gre drek v glavo** 'biti neumen, nes pametno govoriti'
 Če se pre'vâ:č pər'pə:gneš, g'rɛ: d'râ:k v g'lâ:və. *Pi-I* – Če se preveč pripogneš, gre drek v glavo.
 ☐ SSKJ–, SSF–
 → drek na možgane kaplje *komu*; → imeti kanalizacijo v luft speljano
27. **dati še gate z riti** 'biti zelo dober, radodaren človek'
 Je te'ku: 'duə:ber, da bi ti 'da:ɥ še 'gâ:te z 'ri:ti. *Bo* – Je tako dober, da bi ti dal še gate 'spodnje hlače' z riti. ■ 'Jâ:, bi 'dâ:ɥ še 'gâ:te z 'ri:tɨ. *Pi-I* – Ja, bi dal še gate z riti.
 ☐ SSKJ–, SSF–
28. **dati tako vročino, da bi še vragu rit zapalilo** 'pri gorenju oddajati zelo močno vročino /o lesu/'
 'Ru:žje ma 'nâ:jbulšə 'i:cə; 'tu: 'ta:kə vrə'či:nə 'dâ:, ka-p še v'râ:gi 're:t za'pâ:llə. *Dv-I* – Rožje ima najboljšo ico 'vročino', to tako vročino da, ka 'da' bi še vragu rit zapalilo.
 ☐ SSKJ–, SSF–

29. **delati ko Noe barko** ‘zelo počasi, dolgo delati’
 'Dɛ:ɫa kɔ 'Nɔ:e 'bɑ:rko. *Pi-I, Pi-I* – Dela ko Noe barko.
 ☐ SSKJ–, SSF–
30. **delati s kom/čim ko prasica z mehóm** ‘grdo, malomarno, brez občutka delati s kom/čim’
 'Dɛ:ɫa z 'jɛ:m ku pre'si:ca z 'mɛ:xɔm. *Pi-A* – Dela z njim ko prasica z mehóm.
 ☐ SSKJ~ (svinja), SSF~ (svinja)
31. **dobiti fržmajtžupe/-o (fržmajtovo župo)** ‘biti oštet, okaran’
 Sŋ dɔ'bi:ɫa fɛrʒ'mɑ:jtɔvɔ 'žü:pɔ. *Bo* – Sem dobila fržmajtovo župo ‘juho iz očitkov’. ■ Sŋ dɔ'bi:ɫa frʒ'mɑ:jt'žü:pe. *Pi-A* – Sem dobila fržmajtžupe.
 ☐ SSKJ–, SSF–
 → dobiti suhi šnopec (šnoftobak); → nazobati se jih; ~ natalati fržmajte *komu*
32. **dobiti od svinjske pizde šravf** ‘ničesar ne dobiti’
 Bɔmɔ 'du:blɪ ɔt s'vi:nske 'pi:zde š'ra:ɸ. *Bo* – Bomo dobili od svinjske pizde ‘riti, zadnjice’ šravf ‘vijak’. ☒ Od svinjske riti, zadnjice se ne dobi vijaka, ker ga nima.
 ☐ SSKJ–, SSF–
33. **dobiti od volka meso** ‘tisti, ki ima, ne bo dal’
 Bɔš ti 'du:bɔ/dɔ'bi:ɫa ɔd 'vu:ka me'su:, 'jɑ:!. *Pi-A, Pi-I* – Boš ti dobil(a) od volka meso, ja!
 ☐ SSKJ–, SSF–
34. **dobiti pod repec** ‘imeti spolne odnose /za žensko/’
 Je dɔ'bi:ɫa pɔd 'rɛ:pic. *Pi-A* – Je dobila pod repec ‘rep, repek’.
 ☐ SSKJ–, SSF–
35. **dobiti suhi šnopec (šnoftobaka)** ‘biti oštet, okaran’
 Sŋ dɔ'bi:ɫa 'sü:xi š'nɔ:pc (š'no:ftɔ'bɑ:ka). *Pi-3* – Sem dobila suhi šnopc ‘žganje’.
 ■ Dɔ'bi:š 'sü:xga š'nɔ:pc/sa. *Pi-A* – Dobiš suhega šnopc/sa ‘žganja’. ■ F'či:ri sŋ dɔ'bi:ɫa š'nu:ftɔ'bɑ:ka. *Bo* – Včeraj sem dobila šnoftobaka ‘tobaka za njuhanje’.
 ☐ SSKJ–, SSF–
 → dobiti fržmajtžupe/-o (fržmajtovo župo); → nazobati se jih
36. **dobiti šolen v rit** ‘dobiti odpoved službe, biti odslovljen’
 Je 'du:bu 'šɔ:lŋ v 're:t. *Pi-A, Pi-I* – Je dobil šolen ‘nizko obuvalo s čvrstim podplatom’ v rit.
 ☐ SSKJ–, SSF–

37. **doktor Lopatar (doktor Zemljič) ozdravi koga** 'predvidevati, da do smrti ne bo boljše oziroma da je bolezen neozdravljiva'
Te bə 'dɔ:ktɔr ɬɔ'pɑ:tar ('dɔ:ktɔr 'Zä:mljič) ozd'rɑ:vʉ. *Bo, Pi-I* – Te bo doktor lopatar (doktor Zemljič) 'smrt' ozdravil.
☐ SSKJ–, SSF–
38. **drek na možgane kaplje komu** 'biti zelo neumen'
Mu d'rɑ:k na moʒ'gɑ:ne 'kɑ:plje? *Pi-A* – Mu drek na možgane kaplje?
☐ SSKJ–, SSF–
→ imeti kanalizacijo v luft speljano; → če se preveč pripogne *kdo*, gre drek v glavo
39. **držati se <tako>, ko <da> bi gnilo lesniko v rit tiščal komu** 'grdo, kislo se držati, biti slabe volje'
Se te'ku: dər'ʒi:, ku de bi ji g'ni:lɔ les'ni:kɔ v 're:t 'ti:ʃɔʉ. *Bo* – Se tako drži, ko da bi ji gnilo lesniko v rit tiščal. ■ Se dər'ʒi:, ku-b-mu g'ni:lɔ les'ni:kɔ v 're:t 'ti:ʃɔʉ. *Pi-A* – Se drži, ko bi mu gnilo lesniko v rit tiščal. ☑ Lesnika je sadež necepljene jablane, ki ga v Bojsnem uporabljajo za kis.
☐ SSKJ–, SSF–
40. **<držati se> ko Sveti Jur na konju** 'biti ponosen, vzvišen, domišljav /o moškem/)
Se dər'ʒi: ku svət 'Jur na 'kɔ:ʒi. *Bo* – Se drži ko sveti Jur(ij) na konju. ■ 'Le:j, ku'ku: se dər'ʒi:, ku svət 'Jü: na 'ku:ʒi. *Pi-A* – Glej, kako se drži, ko sveti Jur(ij) na konju.
☐ SSKJ–, SSF–
41. **držati se, ko da je pura kruh vzela komu** 'grdo se držati, biti nejevoljen'
Dər'ʒi: se, ku de mu je 'pü:ra k'rü:x v'zɛ:ʎa. *Bo* – Drži se ko, da mu je pura kruh vzela. ■ Se dər'ʒi:, ku da mu je 'pü:ra k'rö:x/k'rü:x v'zɛ:ʎa. *Pi-A, Pi-I*.
☐ SSKJ–, SSF–
42. **glavo bo razneslo komu** 'glava zelo boli koga'
Me te'ku: g'lɑ:va bɔ'li:, de mi jɔ bɔ raz'nä:sʉ. *Bo* – Me tako glava boli, da mi jo bo razneslo. ■ Jo:j, 'kɔ:l k me bɔ'li: g'lɑ:va, ku de mi jɔ bɔ raz'nä:sʉ. ali: G'lɑ:vɔ mʲ bɔ raz'nä:sʉ, ta'ku: me bɔ'li:. *Pi-I* – Joj, koliko 'kako' me boli glava, ko da mi jo bo razneslo. ali: Glavo mi bo razneslo, tako me boli.
☐ SSKJ–, SSF–
→ imeti glavo ko svinjski piskar; <tako> boli glava *koga*, da ga šolni tiščijo
43. **goniti se ko henks** 'žrebec' /o moškem/ 'gledati za ženskami, prizadevati si za spolno aktivnost'
'Ta: se pa 'guɔɲj ku 'xɛ:nks. *Pi-I* – Ta se pa goni ko henks 'odrasel konj, žrebec'.
☐ SSKJ–, SSF–

44. **hoditi (iti) ko pura (koza) po rajhlju (deski)** 'iti (hoditi) pokončno, ponosno, vzvišeno, domišljavo, vase zagledano /o ženski/'
 'Xu:di ku 'pü:ra pø 'ra:jxæli. *Bo* – Hodi ko(t) pura 'puran' po rajhlju 'po lati, deski'. ■ 'Le:jo ku g're:, ku 'pü:ra pø 'ra:jxli. *Pi-A* – Lej-jo ko 'kako' gre, ko pura po rajhlju 'ozka deska za povišanje lojtrnic, lestev na vozu'. ■ G'rè: ku 'ko:za pø 'da:ski. *Pi-A* – Gre ko(t) koza po deski.
 ☐ SSKJ–, SSF–
45. **imeti (biti, ratati) s finfarja drobiž** 'imeti (biti, nastati) iz malega še manj, iz slabega še slabše'
 G'lè:j, da 'nä:bø s 'fi:nfarja drø'bi:š! ali: Da ne 'bø: 'râ:tało te'ku:, da bø s 'fi:nfarja drø'bi:š! *Bo* – Glej, da ne bo s finfarja 'petaka' drobiž! ali: Da ne bo ratalo 'postalo' tako, da bo s finfarja drobiž. ■ 'Na:, z'dè:j pa 'mâ:š s 'fi:nferja drø'bi:š! *Pi-A* – Na, zdaj pa imaš s finferja drobiž! ☑ Največkrat so to izrekli kot svarilo ali kot očitek, ko je kdo želel kaj izboljšati, pa je nastalo še slabše oziroma se je uničilo.
 ☐ SSKJ–, SSF–
46. **imeti (dobiti) dve lopati po vampu** 'biti mrtev'
 'Nä: se se'ki:rat, 'xü:dø bø 'ø:nde, kø bøš 'mè:u d'vè: lø'pâ:ti pø 'va:m-pi. *Pi-A* – Ne se sekirati, hudo bo onde(j) 'takrat', ko boš imel dve lopati (zemlje, *op. zap.*) po vampu 'trebuhu'. Xü:dø bo 'o:nde, kø bøš 'du:bu z lø'pâ:tø pø 'vâ:m-pi. *Pi-A* – Hudo bo onde(j) 'takrat', ko boš dobil z lopato po vampu 'trebuhu'.
 ☐ SSKJ–, SSF–
47. **imeti ga na šest ali na dvanajst** 'izraža odsotnost oz. prisotnost erekcije'
 'Tu:-j pa 'tu:t ød 'nä:šga s'tâ:rga 'fø:tra, ku si je 'pi:sau s:vøjim pør'jâ:tløm, pa že 'fè:jst je bil s'tâ:r, prøtj de'vè:deset je 'šø:u, 'pa sta si 'pi:sala: »Ti:, 'kâ: ga 'mâ:š na 'šè:st 'al ga 'mâ:š še kej na dva'na:jst? 'Je:st ga mam še g'da:j pa g'da:j na dva'na:jst.« *Pi-I* – To je pa tudi od našega starega fotra 'očeta', ko si je pisal 'dopisoval' s svojim prijateljem, pa je bil že fejest 'zelo' star, proti devetdeset je šel, pa sta si pisala: »Ti, ka(j) ga imaš na šest ali ga imaš še kaj na dvanajst? Jaz ga imam še kdaj pa kdaj na dvanajst.«
 ☐ SSKJ–, SSF–
 → prej je gledal klobuk, zdaj pa šolne; → prej je gledal, kaj papa, zdaj pa, kaj kaka
48. **imeti glavo ko svinjski piskar** '1. imeti veliko glavo, 2. glava zelo boli koga'
 'Mâ:m g'lâ:vø ku s'vi:nski 'pi:skar. *Pi-A* – Imam glavo ko svinjski piskar 'lonec'.
 ■ Maš g'lâ:vø kø s'vi:nski 'pi:sker. *Bo* – Imaš glavo ko(t) svinjski pisker.
 ☐ SSKJ–, SSF–

49. **imeti glavo za štiri noge** 'biti zelo pameten /imeti pameti za dve glavi/'
 'Ti: si t̪a'ku: 'p̪a:met̪, de maš g'l̪a:v̪o za š'ti:r 'n̪o:ge. *Pi-I, Pi-A* – Ti si tako pameten, da imaš glavo za štiri noge.
 ☐ SSKJ–, SSF–
50. **imeti kanalizacijo v luft speljano** 'biti neumen, nespametno govoriti'
 Ka se 'tu:mast̪o p̪o'mi:na, pa 'r̪ä:čej̪o: Ka ma kanali'z̪a:cij̪o v 'lü:ft spe'l̪a:n̪o? Al pa: Mu d'r̪ä:k na mož'g̪a:ne 'k̪ä:pl̪e? *Pi-A* – Ko se tumasto 'neumno' pomina 'pogovarja', pa rečejo: Ka(j) ima kanalizacijo v luft 'zrak' speljano? Ali pa: Mu drek na možgane kaplje?
 ☐ SSKJ–, SSF–
 → drek na možgane kaplje *komu*; → če se preveč pripogne *kdo*, gre drek v glavo
51. **imeti lase (frizuro), ko bi ga kdo vrikverc skozi (čez) grmovje vlekel** 'imeti neurejene, razmršene lase'
 <Mam 'la:se,> Ku bi me v'ri:kverc skuz g̪ər'mu:je v'l̪e:ku. *Bo* – <Imam lase,> Ko(t) bi me v rikverc 'vzratno' skozi grmovje vlekel. ■ 'Ta: ma pa fri'zu:r̪o, k̪o b-ga 'ri:kverc čez g̪ər'mo:je v'l̪e:ku. *Pi-I* – Ta ima pa frizuro, ko bi ga rikverc 'vzratno' čez grmovje vlekel.
 ☐ SSKJ–, SSF–
52. **imeti misli ko koza dreka** 'blebetati, nekaj se izmišljovati, veliko govoriti, tudi neresnice'
 Ma 'mi:sli, k̪o 'k̪o:za d'r̪ä:ka. *Bo* – Ima misli ko(t) koza dreka. ■ 'Ta: ma pa 'mi:sli̪ k̪o 'k̪o:za d'r̪ä:ka. *Pi-I* – Ta ima pa misli ko koza dreka.
 ☐ SSKJ–, SSF–
 → pominati se na porgo
53. **imeti opajčevino v želodcu** 'biti lačen'
 'K̪ä: pa o'p̪ä:jč̪on̪o že 'm̪ä:te kej v že'lu:tc̪i? *Dv-V* – Ka(j) pa [o]pajčevino že imate kaj v želodcu?
 ☐ SSKJ~, SSF~ láčen, da se déla *kómu* pajčevína po/v želódcu
54. **imeti prej (že) mehko (prhko) rit <na Kokotovem>** 'predvidevati, da nečesa kdo ne bo dočakal'
 B̪om nap'r̪e: me'la 'mä:xk̪o 'ri:t na K̪o'kuo:t̪ovim, ku pa b̪om 'tu: f'č̪ä:k̪a'la. *Bo* – Bom napre 'prej' imela mehko rit na Kokotovem, ko pa bom to učakala 'dočakala'.
 ■ Re'ci:m̪o, 'n̪e:k̪o st'v̪ä:r̪ s̪i na're:d̪o, pa t̪i 'n̪e:k̪d̪o 'r̪ä:če: »'Tu: pa ne 'b̪o: 'du:go zd̪ər'ž̪ä:l̪o.« »B'r̪ä:s sk̪ər'bi: 'buo̪t, bum 'jä:st me'la že 'p̪ä:rxk̪o 'r̪e:t, ku bu 'tu: 'xi:n.« *Pi-A* – Recimo, neko stvar si naredil, pa ti nekdo reče: »To pa ne bo dolgo zdržalo.« »Brez skrbi bodi, bom jaz imela že prhko rit, ko bo to hin 'uničeno'.«
 ☐ SSKJ–, SSF–

55. **imeti roke ko rajfenkerer** 'imeti umazane roke, biti umazan'

Ma 'rɔ:kə kɔ 'ra:jfŋ'kɛ:rɛr. *Bo* – Ima roke ko rajfenkerer 'dimnikar'. Si 'tɑ:ʂɛn kɔ 'ra:jfŋ'kɛ:rɛr. *Pi* – Si takšen ko(t) rajfkerer 'dimnikar'. ■ Ma 'rɔ:kə ku 'ra:jfŋ'ki:rɛr. *Pi-I* – Ima roke ko rajfenkerer 'dimnikar'.

☐ SSKJ–, SSF–

56. **imeti tak nos, da bi ga lahko v šajtrgi peljal (vozil)** 'imeti zelo velik nos'

Je 'mɛ:lɑ 'tɑ:k 'nu:s, ka bi ga 'lɑ:xkɔ f 'ʂɑ:jtɛrgi pɛ'lɑ:lɑ. *Bo* – Je imela tak nos, da bi ga lahko v šajtrgi 'samokolnici' peljala. ■ 'Jɔ:j, 'u:n ma pa 'tɑ:k 'nu:s, da-b ga 'lɑ:xkɔ f 'ʂɑ:jtɛrgi 'pɑ:lɔu *Pi-I* ('vɔ:zɔ *Pi-A*). Joj, on ima pa tak nos, da bi ga lahko v šajtrgi 'samokolnici' peljal (vozil).

☐ SSKJ–, SSF–

→ imeti tak nos, da bi lahko roval z njim; → imeti tak nos, da bi lahko sveče ugašival v cerkvi; → imeti tak<o velik> nos, da bi orožni list <zanj> nugal

57. **imeti tak nos, da bi lahko roval z njim** 'imeti zelo velik nos'

Ma 'tɑ:k 'nu:s, da-b 'lɑ:xkɔ rɔ'vɑ:u z 'ji:m. *Pi-A* – Ima tak nos, da bi lahko roval 'obdeloval zemljo' z njim.

☐ SSKJ–, SSF–

→ imeti tak nos, da bi ga lahko v šajtrgi peljal (vozil); → imeti tak nos, da bi lahko sveče ugašival v cerkvi; → imeti tak<o velik> nos, da bi orožni list <zanj> nugal

58. **imeti tak nos, da bi lahko sveče ugašival v cerkvi** 'imeti zelo velik nos'

Ma 'tɑ:k 'nu:s, da-b 'lɑ:xkɔ s've:ʃɛ vga'ʂi:vɔu f 'cɛ:rkvi. *Pi-A* – Ima tak nos, da bi lahko sveče ugašival 'ugašal' v cerkvi.

☐ SSKJ–, SSF–

→ imeti tak nos, da bi ga lahko v šajtrgi peljal (vozil); → imeti tak nos, da bi lahko roval z njim; → imeti tak<o velik> nos, da bi orožni list <zanj> nugal

59. **imeti tak<o velik> nos, da bi orožni list <zanj> nugal star.** 'imeti zelo velik nos'

Ma tɛ'ku: 'vɔ:lki 'nu:s, da bi ɔ'rɔ:žni 'li:st 'nũ:cau. *Bo* – Ima tako velik nos, da bi orožni list nugal 'rabil, potreboval'. ■ 'Mɔ:j 'ɔ:ʃɛ je pa 'rɑ:ku: 'Ta: ma pa 'tɑ:k 'nu:s, da bi ɔ'rɔ:žŋ 'li:st za 'jɑ:gɑ 'nũ:cɔ. *Pi-I* – Moj oče je pa rekel: Ta ima pa tak nos, da bi orožni list zanj nugal 'rabil, potreboval'.

☐ SSKJ–, SSF–

→ imeti tak nos, da bi ga lahko v šajtrgi peljal (vozil); → imeti tak nos, da bi lahko roval z njim; → imeti tak nos, da bi lahko sveče ugašival v cerkvi

59-1 **imeti toliko kil ko zagorski puran** 'biti zelo suh'

Ma 'tū:lku 'ki:l ku 'zâ:gorskij pe'râ:n. *Pi-I* – Ima toliko kil(ogramov) ko(t) zagorski puran. ☒ Zagorski purani so tod znani, sami sicer težki, a za človeka je to malo.

☐ SSKJ–, SSF–

60. **iti ko koza na sol** 'rad slediti komu, čemu; tudi: nasediti'

G're: ku 'kuo:za na 'su:. *Bo* – Gre ko(t) koza na sol.

☐ SSKJ–, SSF–

61. **iti ko muha na drek** 'kaj zelo privlači koga, je zelo zanimivo za koga'

G're: ku 'mü:xa na d'râ:k. *Pi-I* – Gre ko(t) muha na drek 'iztebke'.

☐ SSKJ– (med!), SSF–

62. **iti ko pes s fureža** 'užaljeno, žalostno oditi'

G're: ku 'pe:s s 'fū:reža. *Bo* – Gre ko(t) pes s fureža 's kolin'. ■ Je 'šo:u ku 'pâ:s s 'fū:reža. *Pi-A* – Je šel ko pes s fureža 's kolin'. ☒ Takrat, ko ne dobi nič. *Bo*

☐ SSKJ–, SSF–

63. **iti na Kokotovo (h Kokotu)** 'umreti'

'Ta: je pa 'šo:u na Ku'kuotuvō. *Pi-I, Pi-A* – Ta je pa šel na Kokotovo. ■ Se 're:če, de g're:š x Kō'kuo:ti. *Bo* – Se reče, da greš h Kokotu. ☒ Kokot je bil nadučitelj v Pišecah, na njegovi zemlji je pokopališče; sedaj Kō'kō:tōvō 'pokopališče v Pišecah, ledinsko ime'.

☐ SSKJ–, SSF–

64. **iti po funtih gor, po centih dol** 'počasi bogateti, hitro obubožati'

G're: pō 'fū:ntix/'fu:ntix 'gō:r, pō 'cē:ntix 'dō:l. *Pi-A, Pi-I* – Gre po funtih 'manjša denarna enota' gor, po centih 'večja denarna enota' dol.

☐ SSKJ–, SSF–

65. **iti s košaroj po vode** 'opraviti / opravljati nesmiselno delo'

Ku bi š'la: s kō'šâ:roj pō 'vō:de. *Bo* – Ko(t) bi šla s košaro(j) po vode 'po vodo'.

☐ SSKJ–, SSF–

66. **iti, ko da bi kdo za ritjo (za petami) kuril komu** 'hitro oditi /zaradi strahu, osramočenosti .../'

Je š'la:, kō de-b ji za 'ri:tjo 'kō:ru. *Bo* – Je šla, ko(t) da bi ji za ritjo kuril. ☒ Poznajo samo v Bojsnem. ■ Je 'šo:u, kōt bī mu pōt pe'tâ:m 'kū:rō. *Pi-A* – Je šel, ko(t) bi mu pod petami kuril.

☐ SSKJ–, SSF–

67. **izginiti (iti), ko bi ga v rit sunil** 'izginiti, hitro oditi'
 Je z'gi:nu (šõ:u), ku bi ga v 're:t 'su:nu. *Pi-3, Pi-A, Pi-I* – Je izginitil (šel), ko(t) bi ga v rit sunil.
 SSKJ–, SSF–
68. **izginiti ko kafra** 'izginiti, hitro, skrivaj oditi'
 Z'gi:nu je ku 'kâ:fra. *Pi-A* – Izginitil je ko kafra.
 SSKJ+, SSF+
69. **izgledati tako <slabo>, ko da je že trikrat prekopan** 'biti slab, slabotnega videza /ponavadi zaradi bolezni ali pretiranega popivanja/'
 'Ta: pa tã'ku: s'lã:bu zg'lẽ:da, ku da je že t'ri:krãt prekõ'pa:n. *Pi-I* – Ta pa tako slabo zgleda, ko da je že trikrat prekopan. ■ Če so se ga na'pi:l, pa je jemu 'mã:čka, pa če je 'jã:mroũ, so 're:kli: »'Sa te'ku: zg'lïedaš, ku de-s že biũ t'ri:kret prekõ'pa:n.« *Pi-A* – Če so se ga napili, pa je imel mačka, pa če je jamral 'tarnal', so rekli: »Sa(j) tako zgledaš, ko da si že bil trikrat prekopan.«
 SSKJ–, SSF–
 → izgledati tako slabo, ko da je že iz groba vstal
70. **kaditi ko Turek** 'veliko kaditi'
 Ka'di:š ko 'Tõ:rk. *Bo, Pi-3* – Kadiš ko(t) Turek.
 SSKJ+, SSF+
71. **kaj se pa zamudi kdo** 'spotoma, mimogrede opraviti kaj'
 'Ka: se pa zami'di:š. *Bo* – Ka(j) se pa zamudiš. ■ 'Kã: se pa zami'di:š! 'Tu: 'mi:mgre'de: na're:di:š. *Pi-I* – Ka(j) se pa zamudiš! To mimogrede narediš.
 SSKJ–, SSF–
72. **kak <se> obrneš, je (imaš) rit zadaj** 'je, kot je, spremeniti se ne da'
 'Kã:k a'bã:rneš, 'tã:k je 'ri:t v'zã:d. *Pi-I* – Kak(or) obrneš, tako je rit vzad 'zadaj'. ■ Ka'ku: se o'ba:rneš, je 're:t v'za:dj. *Pi-A* – Kako(tr) se obrneš, je rit vzadaj 'zadaj'. ■ 'Kã:k/ka'ku: se õ'bã:rneš (!), maš 'ri:t v'zã:dj. *Pi-I* – Kako(tr) se obrneš, imaš rit vzadaj 'zadaj'.
 SSKJ–, SSF–
73. **kazati komu črno, ko on belo vidi** 'prepričevati koga v nekaj, kar ni res'
 'Nã: mi 'čã:rno 'kazat, kã jest 'be:lõ 'vi:dim. *Pi-3* – Ne mi črno kazati, ko 'ker, če' jaz belo vidim. Rabi zelo pogosto.
 SSKJ–, SSF–
 → kazati komu mesec v vodi

74. **kazati komu mesec v vodi** 'prepričevati koga v nekaj, kar ni res'
 Kâ: mi bõš 'mɛ:siç v 'võ:di 'kâ:zõ, če ga 'jâ:z na 'nɛ:bi 'vi:dim? *Bo* – Ka(j) mi boš mesec v vodi kazal, če ga jaz na nebu vidim. ■ 'Kâ: 'mä:nj 'mɛ:siç v 'võ:dj 'kâ:žɛš, če ga 'jâ:z 'gõ:r 'vi:dj. *Pi-A* – Ka(j) meni mesec v vodi kažeš, če ga jaz gori vidim.
 SSKJ–, SSF–
 → kazati *komu* črno, ko on belo vidi
75. **ko bi dal mački salo spraviti (merkati)** 'ne biti varno kaj pred kom'
 Kõ bi 'da:u 'ma:čkj 'sâ:lõ sp'ra:ut. *Bo* – Ko(t) bi dal mački salo spraviti. ■ Ku bi 'da:u 'mä:čkj 'sâ:lõ 'mɛ:rkät. *Pi-A* – Ko bi dal mački salo merkati.
 SSKJ–, SSF–
 → ko bi dal volku kozo merkati
76. **ko bi dal volku kozo merkati** 'ne biti varno kaj pred kom'
 Kõ bi 'da:u 'vu:ki 'kõ:zõ 'mi:rkät. *Bo* – Ko(t) bi dal volku kozo merkati 'paziti, varovati'. V Pišecah frazema ne rabijo.
 SSKJ–, SSF–
 → ko bi dal mački salo spraviti
77. **ko bi si z drekom (z drožmi) rit brisal** 'od dela ne imeti koristi, učinka'
 Kõ bi si z d'râ:kõm rit b'ri:sau. *Pi-3* – Ko(t) bi si z drekom rit brisal.
 SSKJ–, SSF–
78. **ko iz kevdra zvati (klicati)** 'klicati z močnim, odmevajočim glasom'
 Ku de bi s 'kɛ:vdrä z'va:u. *Pi-3, Pi-1, Bo* – Ko(t) da bi iz kevdra 'kleti' zval 'klical'.
 ■ 'Kâ:šlä, kõ bj s 'kâ:udrä k'li:çõu. *Pi-A* – Kašlja, ko(t) bi iz kevdra 'kleti' klical.
 Gl. *zvati* je rabljen zelo redko: Me je z'vâ:lä.
 SSKJ–, SSF–
79. **kozlati v locen** 'zelo bruhati'
 Kõz'lâ: v 'luõ:çj. *Bo* – Kozla 'bruha' v locen 'v lok'. ■ 'Ta: pa v 'luõ:çj kuz'lâ:.
Pi-1 – Ta pa v locen kozla.
 SSKJ–, SSF–
80. **kravo prodati pa labrico (voz) kupiti** 'narediti (gospodarsko) neumnost'
 Je k'râ:võ prõ'dâ:u, pa 'vu:s 'kü:pu. *Pi-1* – Je kravo prodal, pa voz kupil. ■ Je k'râ:võ prõ'dâ:lâ, pa 'lä:bärcõ 'kü:płä. *Pi-A* – Je kravo prodala, pa labrico 'lončena posoda za kisanje mleka' kupila.
 SSKJ–, SSF–

81. **napiti se kruha** 'biti objesten, razvajen zaradi izobilja'
Se je k'rü:xa na'pi:u. *Bo, Pi-I* – Se je kruha napil.
☐ SSKJ~, SSF~
82. **narediti (imeti) iz dreka pokec** 'nastati iz slabega še slabše'
Z'dä: pa 'mä:š z d'rä:ka 'pö:kic! ali: Bø z d'rä:ka na're:dø 'pö:kic. *Pi-A, Pi-I* – Zaj pa imaš iz dreka pokec 'nič!' ali Bo iz dreka naredil pokec.
☐ SSKJ–, SSF–
83. **narediti (zrihtati) tako, ko bi s smrkijem zarigljal** 'narediti zelo slabo'
Sø z'ri:xtali te'ku:, ku bi zø š'mə:rkļøm zə'ri:gløu. *Bo* – So zrihtali 'naredili, uredili' tako, ko(t) bi s smrkijem zarigljal 'zapahnil'. ■ S-na're:du te'ku:, ku de-b š'mä:rklem za're:gløu/za'ri:gløu. *Pi-A, Pi-I* – Si naredil tako, ko(t) bi s smrkijem zaregljal/zarigljal.
☐ SSKJ–, SSF–
84. **natalati fržmajti komu** 'ošteti, okarati koga'
Mĩ je frž'majti na'tä:laa. *Pi-A* – Mi je fržmajti 'očitke' natalala 'dala, naložila'.
☐ SSKJ–, SSF–
85. **nazobati se jih** 'biti oštet, okaran'
Sũ se jix na'zø:baa. *Pi-I* – Sem se jih nazobala.
☐ SSKJ–, SSF–
→ dobiti fržmajtžupe/-o (fržmajtovo župo); → dobiti suhi šnopec (šnoftobaka)
86. **ne biti obut** 'ne biti polnoleten, zrel za poslušanje določenih vsebin /npr. o spolnosti/'
'Å:dũ ni ø'bü:t. *Pi-I* – Eden ni obut. T'le: še 'ni:sø ø'bu:ti. *Pi-2* – Tle 'tu' še niso obuti. 'Å:dũ še ni ø'bü:t. *Bo* – Eden še ni obut. ■ 'Ta: pa še 'ni: ø'bü:t. *Pi-I* – Ta pa -še ni obut. ■ 'Ni:s(m)ø f'si: ø'bü:tj. *Pi-A* – Nis(m)o vsi obuti.
☐ SSKJ–, SSF–
→ biti bos
87. **ne biti točen** 'ne biti pri pameti'
'Ta: pa 'ni: 'tø:čna/'tø:čũ. *Bo* – Ta pa ni točna/točen. 'Ta: pa 'ni: čisto 'tø:čũ. *Pi-I* – Ta pa ni čisto točen.
☐ SSKJ–, SSF–
88. **ne biti vreden rjavega šusa** 'biti zelo slab, ničvreden človek'
'Ni:si v're:den še r'ja:uga 'šu:sa. *Pi-I* – Nisi vreden še rjavega šusa 'metka, naboja'.
■ 'Ta: pa 'ni: v're:dũ r'ja:uga 'šü:sa. *Pi-I* – Ta pa ni vreden rjavega šusa.
☐ SSKJ–, SSF–
→ ne biti vreden, da bi ga posral pa podoral kdo; → ne biti vreden, da bi ga pes poscal

89. **ne biti vreden, da bi ga pes poscal** 'biti zelo slab, ničvreden človek'
 'Ni:si v're:dŋ, de-p te 'pä:s poš'ca:ŋ. *Pi-3* – Nisi vreden, da bi te pes poscal.
 SSKJ–, SSF–
 → ne biti vreden, da bi ga posral pa podoral kdo; → ne biti vreden rjavega šusa
90. **ne biti vreden, da bi ga posral pa podoral kdo** 'biti zelo slab, ničvreden človek'
 'Ni: v're:dna, da bi jo poš'ra:ŋ pa pōdō'ra:ŋ. *Bo, Pi-A* – Ni vredna, da bi jo posral pa podoral.
 SSKJ–, SSF–
 → ni vreden, da bi ga pes poscal; → ne biti vreden rjavega šusa
91. **ne biti za nobeno rabo, pes vsaj bavče** 'biti neučinkovit, nesposoben za delo'
 'Ni:si za nō'bä:nō 'rā:bō, 'pä:s f'saj 'bā:ŋče. *Bo* – Nisi za nobeno rabo, pes vsaj bavče 'laja'. ■ 'Ni: za nō'bä:nō 'rā:bō. *Pi-A* – Ni za nobeno rabo. *Pi-A, Pi-I* drugega dela ne poznata.
 SSKJ–, SSF–
92. **ne fujtrati koga** 'ne govoriti neumnosti, lagati komu /velelno/'
 'Ne: me 'fu:jtrat, 'je:s sŋ že 'je:la. *Bo* – Ne me fujtrati 'hraniti', jaz sem že jedla.
 SSKJ–, SSF–
93. **ne imeti božjo rit** 'biti preveč požrešen'
 'Jä:s sŋ se 'dō:st na'je:la, k'du: se pa 'ni:, 'ta: pa 'ni:ma 'bu:ōžjo 're:t. *Pi-A* – Jaz sem se dosti 'dovolj' najedla, kdo(r) se pa ni, ta pa nima božjo rit 'božje riti'.
 SSKJ–, SSF–
94. **ne iti za kaj s purami na pašo** 'ne biti všeč komu kaj'
 Za 'tu: pa 'nä:bi šōŋ s 'pü:rami na 'pā:šō. *Bo* – Za to pa ne bi šel s purami na pašo.
 Pi-A, Pi-I frazema ne poznata.
 SSKJ–, SSF–
95. **ne pasti pure (krave) skup/vkup** 'tako se zavrne neprimerno tikanje koga'
 'Mi:dva pa 'ni:sva 'pü:re (k'rā:ve) s/v'kō:p 'pā:sla. *Pi-A* – Midva pa nisva pur[e] (krav[e]) skup(aj)/vkup pasla. (*Pi-I* pozna samo: k'rā:ve s'ke:p)
 SSKJ~ (krav), SSF~ (krav)
96. **ne priplavati po kisli župi** 'biti bister, prebrisan'
 'Ni:sŋ pōrp'lā:vōŋ pō 'ki:slj 'žü:pj. *Pi-A, Pi-I* – Nisem priplaval po kisli župi.
 SSKJ~ ((prežgani) župi, juhi), SSF~ ((prežgani) juhi)

97. **ne si zaslužiti vode v kruhu** 'malo narediti, imeti neuspešen dan'
 Si 'ni:sŋ 'vɔ:de f k'rü:xi zas'lü:žla. *Bo* – Si nisem vode v kruhu zaslužila. ■ P'ri:de 'da:n, kɔ si ne zas'lü:žmɔ 'vɔ:de v k'ru:xu. *Pi-3* – Pride dan, ko si ne zaslužimo vode v kruhu.
 SSKJ–, SSF–
98. **ni dal bog kozi dolgega repa, še fort s kratkim otepa** 'ne uspeti česa narediti zaradi nesposobnosti'
 'Ni: daɯ 'bu:k 'kuɔ:zi 'du:gga rɛ:pa, še 'fɔ:rt s k'râ:tkim ɔ'tɛ:pa. *Pi-A* – Ni dal bog kozi dolgega repa, še fort 'vedno' s kratkim otepa.
 SSKJ–, SSF–
99. **obsedeti ko stara kučka** 'od utrujenosti obsedeti'
 Ta'ku: sŋ ɔpse'dɛ:lâ kô s'tâ:ra 'ku:čka. *Pi-I* – Tako sem obsedela ko(t) stara kučka 'koklja'.
 SSKJ–, SSF–
100. **odnašati rit komu** 'delati namesto koga'
 X'vâ:lâ, ku nam 're:t ɔd'nâ:ša. *Bo* – Hvala, ko 'ker' nam rit odnaša.
 SSKJ–, SSF–
101. **oprati koga ko staro flundro** 'zelo ozmerjati koga'
 Me je ɔp'râ:ɯ kɔ s'tâ:rɔ f'lun:drɔ. *Pi-3* – Me je opral ko(t) staro flundro 'vlačugo'.
 SSKJ–, SSF–
102. **piti, ko da je kdo cerkev prodal** 'veliko, zelo piti'
 Smɔ 'pi:l, ku de smɔ 'ci:rkvɔ pɔ'da:l. *Pi-A, Pi-I* – Smo pili, ko(t) da smo cerkev prodali.
 SSKJ–, SSF–
103. **pleti ko deseta sestra** 'potepati se, dolgo hoditi okrog'
 Sŋ p'lâ:lâ ku de'sâ:ta 'sâ:stra. *Pi-A* – Sem pletla ko(t) deseta sestra.
 SSKJ–, SSF–
104. **pljuniti na karbid** 'z besedami razjeziti, razdražiti, izzvati koga'
 Si p'lü:nu na kar'bi:t. *Pi-4* – Si pljunil na karbid. Sŋ p'lü:nlâ na kar'bi:t. *Bo* – Sem pljunila na karbid.
 SSKJ–, SSF–
105. **pogledati čreve čemu** 'zanimati koga podrobnosti česa; popolnoma razdreti kaj'
 Ji boš še č'rɛ:ve pɔg'lɛ:dɔɯ? *Pi-A* – Ji boš čreve 'čreva' pogledal? Tako se reče, ko kdo kaj razdira in/ali kaj zelo podrobno raziskuje.
 SSKJ–, SSF–

106. **pominati se na porgo (v trajbo)** 'blebetati, nekaj se izmišljevati, veliko govoriti, tudi neresnice'
 Se pø'mi:na na 'pø:rgo (f t'ra:jbø). *Bo, Pi-A, Pi-I* – Se pomina 'pogovarja' na porgo.
 ☐ SSKJ–, SSF–
 → imeti misli ko koza dreka; → pominati se, ko bi spod pur kidal
107. **pominati se, ko bi drva žagal** *redko* 'vedno govoriti eno in isto'
 Se pø'mi:na, ku bi 'dø:rve 'žã:gou. *Bo* – Se pomina 'pogovarja', ko(t) bi drve 'drva' žagal. ☒ *Pi-A, Pi-I* frazema ne poznata.
 ☐ SSKJ–, SSF–
108. **pominati se, ko bi spod pur kidal** 'blebetati, nekaj se izmišljevati, veliko govoriti, tudi neresnice'
 Smø se pø'mi:nali, ku bi spøt 'pür 'ki:dal. *Bo* – Smo se pominali 'pogovarjali', ko(t) bi spod pur 'pur(anov)' kidal. ☒ Razumejo kot: O nepomembnem, tja v tri dni, brez repa in glave.
 ☐ SSKJ–, SSF–
 → imeti misli ko koza dreka; → pominati se na porgo (v trajbo)
109. **poslušati četrtek večer šele v soboto** *zastar.* 'biti doma v oddaljenem, odmaknjenem, nedostopnem kraju'
 'U:ni sø te'ku: 'dø:uç, da če'tø:rtkou ve'çi:r šele f sø'buøtø pø'slu:šajø. *Bo* – Oni so tako daleč, da četrtek večer šele v soboto poslušajo. ■ »'Kã: buøte 'vi:, ku če'tø:rtkou ve'çi:r šele v sø'buøtø pø'slü:šate. Kø p're:j ne p'ri:de du 'va:s.« *Pi-A* – »Ka(j) bo(s)te vi, ko 'ki' četrtek večer šele v soboto poslušate. Ko 'ker' prej ne pride do vas.« ☒ V krajih bliže Savi so jih imeli za zaostale, oddaljene; na tak način so se iz njih norčevali.
 ☐ SSKJ–, SSF–
110. **požreti koga na kisli župi** 'sovražiti koga, biti jezen na koga'
 'Dø:brø, da me 'ni: pø'žã:rã na 'ki:sli 'žü:pj. *Pi-A* – Dobro, da me ni požrla na kisli župi.
 ☐ SSKJ–, SSF–
111. **prej je gledal klobuk, zdaj pa šolne** 'izraža prisotnost oz. odsotnost erekcije'
 P'rã: je gl'ë:døu klø'bü:k, z'dã: pa 'šu:line. *Pi-I* – Prej je gledal klobuk, zdaj pa šolne '(nizke) čevlje'. ■ Ku sñ biü m'ã:t, je gl'ë:døu klø'bü:k, z'dã: pa 'šu:line, kakšñ s'ta:r 'rã:če. *Pi-A* – Ko sem bil mlad, je gledal klobuk, zdaj pa šolne, kakšen star reče.
 ☐ SSKJ–, SSF–
 → imeti ga na šest ali na dvanajst; → prej je gledal, kaj papa, zdaj pa, kaj kaka

112. **prej je gledal, kaj papa, zdaj pa, kaj kaka** 'izraža prisotnost oz. odsotnost erekcije'
 P'rä: je gl'ë:dou kâ 'pâ:pa, z'dä: pa kâ 'kâ:ka. *Pi-I*. – Prej je gledal ka(j) papa, zdaj pa ka(j) kaka.
 ☐ SSKJ–, SSF–
 → imeti ga na šest ali na dvanajst; → prej je gledal klobuk, zdaj pa šolne
113. **priti na svojo kahlo** 'prevzeti odgovornost za svoja dejanja'
 Bø 'o:na 'tüt:t pərš'la: na s'vo:jo 'kâ:xlø. *Bo* – Bo ona tudi prišla na svojo kahlo 'nočno posodo'.
 ☐ SSKJ–, SSF–
114. **priti rikverc, da se ne bo treba obračati komu** 'izraža grožnjo, da ga bodo nagnali in bo zato moral hitro oditi'
 P'ri:di 'ri:kverc, ka se ti ne bø t'rē:ba øb'râ:čät. *Bo* – Pridi rikverc 'vzvratno', ka 'da' se ti ne bo treba obračati.
 ☐ SSKJ–, SSF–
115. **priti spod rekeljca pod kocen** 'pogospoditi se; ne se zmeniti za revne, čeprav je bil nekdam tak'
 Ni'ko:gra 'vä:č ne poz'nâ:, kø p'ri:de spud 'rē:kļca put 'k(ü)ø:cņ. *Pi-A* – Nikogra 'nikogar' več ne pozna, ko pride spod rekeljca 'suknjiča' pod kocen '(volneno) deko, odejo'.
 ☐ SSKJ–, SSF–
116. **radirati <z nosom> po šajbi** 'oprezati za drugimi, biti zelo radoveden'
 'Te:/'tä: 'bâ:be/-a s'ku:s re'di:ra(jø) z 'nu:søm pa 'ša:jbī! *Pi-A, Pi-I* – Te/ta babe/-a skozi 'kar naprej' radirajo po šajbi 'okenskem steklu'.
 ☐ SSKJ–, SSF–
117. **riniti <se> ko bajtar v zadrugo** *redko* 'nespametno si prizadevati, zelo si želeli kam priti, vključiti'
 'Ri:neš kø 'bâ:jtar v 'zâ:drugø. *Pi-A* – Rineš ko(t) bajtar v zadrugo.
 ☐ SSKJ–, SSF–
 → riniti ko slep konj v mlako, → riniti se ko fašjek v nebese
118. **riniti ko slep konj v mlako** 'brezglavo, nespametno si prizadevati za kaj'
 'Ri:ne kø s'lē:p 'ko:ļ v m'lâ:kø. *Bo* – Rine ko(t) slep konj v mlako.
 ☐ SSKJ–, SSF–
 → riniti se ko bajtar v zadrugo *redko*, → riniti se ko fašjek v nebese

119. **riniti se ko fašnje** v nebesa 'nespametno si prizadevati, zelo si želeti kam priti, vključiti'
 Se 'ri:neš ku 'fã:šjek v ne'bɛ:se. *Pi-I, Pi-I* – Se rineš ko(t) fašnje 'pust, maskara' v nebesa 'v nebesa'.
 ☐ SSKJ–, SSF–
 → riniti se ko slep konj v mlako, → riniti se ko bajtar v zadrugo *redko*
120. **samo eno zvezdo v najbolj jasni noči videti** 'biti v oddaljenem, odmaknjenem, nedostopnem kraju'
 'Muɔ:ji sɔ'sɛ:di je en sɔ'šɔ:lc 'rɛ:ko, da je 'o:na v 'tã:kim k'ra:ji dɔ'mã:, da 'sa:mo 'ɛ:nɔ z've:zdɔ v 'na:jbɔl 'jã:sni 'nɔ:či 'vi:di. *Bo* – Moji sosedi je en sošolec rekel, da je ona v takem kraju doma, da samo eno zvezdo v najbolj jasni noči vidi.
 ☐ SSKJ–, SSF–
121. **sedeti (držati se) ko Marija v oltarju** *redko* 'sedeti pri miru, negibno'
 Se'di: ku Ma'ri:ja v ɔl'ta:rji. *Bo* – Sedi ko(t) Marija v oltarju. ■ Se dar'ži: ko Ma'ri:ja v ɔl'ta:rji. *Pi-A* – Se drži ko Marija v oltarju.
 ☐ SSKJ–, SSF–
 → stati ko kip
122. **skregati se s kruhom** 'iti na slabše, pustiti dobro službo, posel'
 Se je s k'rü:xom sk'rɛ:goɔ. *Bo* – Se je s kruhom skregal.
 ☐ SSKJ–, SSF–
123. **smetati komu kaj ko kilavemu (krivemu) kurcu dlaka** 'biti komu vse napoti, odveč'
 Mu s'mɛ:ta ku 'ki:lavim (k'ri:vim) 'ku:rcj d'lã:ka. *Pi-A, Pi-I* – Mu smeta 'ga moti' ko kilavemu (krivemu) kurcu dlaka.
 ☐ SSKJ–, SSF–
124. **soliti pamet komu, ko da je iz [ta] zadnje mele** 'vsiljevati komu svoje vedenje, znanje in imeti ga za nevednega'
 Mi je 'pã:met sɔ'li:ɔ, ku da sɔ s ta 'zã:dje 'mɛ:le. *Pi-A* – Mi je pamet solil, ko(t) da sem iz ta zadnje mele 'moke'.
 ☐ SSKJ+ (dva frazema, moke), SSF~ (prvi del +, drugi del –)
125. **spati za pezdicoj ko maček za pečnicoj** 'rečejo za moške, ki so v postelji premalo aktivni'
 S'pi: za pez'di:coj ku 'mã:čik za peč'ni:coj. *Pi-A, Pi-I* – Spi za pezdico[j] 'zadnjico' ko maček za pečnico[j].
 ☐ SSKJ–, SSF–

126. **stati ko kip** ‘stati, biti pri miru, negibno’
 Stɔʎji:š kɔt 'ki:p. *Pi-A* – Stojiš ko(t) kip.
 ☐ SSKJ–, SSF+
 → sedeti ko Marija v oltarju
127. **stati ko podojena koza** *redko* ‘predolgo nekje stati, postaviti; dolgo čakati kje na kaj’
 Stɔʎji:š, ku ɔdɔʎje:na 'kɔ:za. *Bo* – Stojiš, ko(t) podojena ‘pomolzena’ koza. ■
 Sɲ s'tâ:la ku ɔdɔʎje:na 'kɔ:za, sɲ 'nɛ:kej 'čâ:kała. *Pi-A* – Sem stala ko podojena koza, sem nekaj čakala.
 ☐ SSKJ–, SSF–
128. **suniti koga v rit, da se bo v luftu sezul** ‘biti zelo jezen na koga /izraža pretnjo/’
 Jo bom v 'ri:t 'sü:nla, da se bɔ v 'lü:fti se'zu:la. *Bo* – Jo bom v rit sunila, da se bo v luftu ‘v zraku’ sezula.
 ☐ SSKJ–, SSF–
129. **svetiti se v riti komu** ‘biti zelo lačen’
 Sɲ te'ku: 'lâ:čɲ, de sɲ mɨ v 'ri:ti s'vɛ:tɨ. *Pi-I* – Sem tako lačen, da se mi v riti sveti.
 ■ Se tɨ že kej v 'ri:ti s'vɛ:tɨ? *Pi-A* – Se ti že kaj v riti sveti? (= Si že kaj lačen?)
 ☐ SSKJ–, SSF–
130. **tako bežati, da platfus izgubi kdo** (v pretekliku) ‘zelo hitro bežati’
 Je te'ku: 'bɛ:jžɔɯ, da je p'lâ:tfu:s z'gü:bu. *Bo* – Je tako bežal, da je platfus ‘plosko stopalo’ izgubil.
 ☐ SSKJ–, SSF–
 → bežati, da se za petami kadi *komu*
131. **tako beži, da platfus izgubi** (v pretekliku) ‘zelo hitro bežati’
 Je te'ku: 'bɛ:jžɔɯ, da je p'lâ:tfu:s z'gü:bu. *Bo* – Je tako bežal, da je platfus ‘plosko stopalo’ izgubil.
 ☐ SSKJ–, SSF–
 → beži, da se mu za petami kadi; → beži, ko da bi mu pod petami kuril
132. **ugriznil bi se za rit, če bi se dosegel** ‘biti zelo jezen; zelo obžalovati kaj, jeziti se sam nase zaradi izgubljene priložnosti’
 Za 'ret bi se vg'ri:zli, če bi se dɔ'sɛ:gli. *Bo* – Za rit bi se vgriznili, če bi se dosegli. ■
 Za 'ret bɨ se vg'ri:zla, če bi se dɔ'sɛ:gla. *Pi-A* – Za rit bi se vgriz(ni)la, če bi se dosegla.
 ☐ SSKJ–, SSF–

133. **več ga nesti v želodcu (riti) ko kdo na hrbtu** 'biti sposoben brez večjih posledic popiti zelo veliko alkohola'
 'Več ga 'ne:seš v že'lu:ci kə 'je:st na 'xə:rpti. *Bo* – Več ga neseš v želodcu ko(t) jaz na hrbtu. ■ 'Ti: ga 'vā:č 'nó:sjš v že'ló:tcj ku 'jä:st na 'xá:rptj. *Pi-I* – Ti ga več nisiš v želodcu ko(t) jaz na hrbtu. ■ Ga 'vā:č 'nä:se v 'ri:ti, ku 'ti: na 'xá:rptj. *Pi-A* – Ga več nese v riti ko(t) ti na hrbtu.
 ☐ SSKJ–, SSF–
134. **viseti na kom kaj ko pasja večerja** 'ne se prilegati, ne pristajati /o obleki/'
 'Tu: pa 'vi:sj na 'jä:m ('mä:n) ku 'pá:jsja ve'či:rja. *Pi-A* – To pa visi na njem (meni) ko(t) pasja večerja.
 ☐ SSKJ–, SSF–
135. **voziti (peljati) koga (delati s kom), ko bi ga na sejmu kupil** 'grdo, brez občutka voziti koga, delati s kom'
 Nas je te'ku: 'və:zu, kə da bi nas na 'sä:jmi 'kü:pə. *Bo* – Nas je tako vozil, ko(t) da bi nas na sejmu kupil. ■ Nas pe'lā:, ku de nas je na 'se:jmj 'kü:pu. *Pi-A* – Nas pelja, ko(t) da nas je na sejmu kupil. ■ 'Ta: pa tə'ku: 'dē:lā z 'je:m, ku de ga je na 'se:jmj 'kü:pu. *Pi-I* – Ta pa tako dela z njim, ko(t) da ga je na sejmu kupil.
 ☐ SSKJ–, SSF–
136. **vzeti (imeti) pod perutnico koga** 'varovati, ščititi, tudi nadzorovati koga'
 Ga je ũ'ze:ū ('mä:) pöt peret'ni:co. *Pi-A* – Ga je vzel pod perutnico. ■ 'Fə:rt jo 'mä: pöt perut'ni:coj. *Bo* – Fort 'vedno' jo ima pod perutnico[j].
 SSKJ+, SSF–
137. **zadeti ko s prstom v rit** 'imeti povsem prav, ne se zmotiti; uspeti v čem'
 Si za'de:lā kə s 'pə:rstəm v 're:t. *Bo* – Si zadela ko(t) s prstom v rit. ■ Sŋ za'de:lā ku s 'pə:rstəm v 're:t. *Pi-A* – Sem zadela ko(t) s prstom v rit.
 ☐ SSKJ–, SSF–
138. **zapikovati se ko muha v drek** 'biti zelo siten, vsiljiv; riniti nekam, kamor ne spada'
 Se zapi'kā:vle ku 'mü:xa v d're:k. *Bo* – Se zapikavlje 'zapikuje' ko(t) muha v drek. ■ Se zapi'kā:va ku 'mü:xa v d'rä:k. *Pi-A* – Se zapikava 'zapikuje' ko muha v drek.
 ☐ SSKJ–, SSF–
139. **zaspati (naspati se) tudi (lahko) na plotu (štangi)** 'zlahka, kjerkoli zaspati'
 'Ja:, ku sŋ bių m'lā:t, sŋ tüt na p'luó:ti 'lā:xkə zas'pa:ū. *Bo* – Jaz, ko sem bil mlad, sem tudi na plotu lahko zaspal. ■ Kə sŋ bių m'lā:t, sŋ se 'lā:xkə na š'tā:jngj (na 'lu:jtri) nas'pā:ū. *Pi-A, Pi-I* – Ko si bil mlad, si se lahko na štangi 'ojesu pri vozu' (lojtri 'lestvi') naspal.
 ☐ SSKJ–, SSF–

140. **zrasti na srcu komu kaj** (v nikalni rabi) ‘biti pretirano navezan na kakšno stvar’
 'Saj ti 'ni: na 'sa:rci z'râ:stl̩. *Pi-I* 'Sä t̩ 'ni: na 'sâ:rci z'râ:stl̩. *Pi-I* 'Se: ti ni na 'sə:rci z'râ:stl̩. *Bo* – Saj ti ni na srcu zrastle. ■ 'Dä:, 'dä:, 'sä: t̩ 'ni: na 'sa:rci z'râ:stl̩. *Pi-A* – Daj, daj, saj ti ni na srcu zrastle.
 ☐ SSKJ+, SSF–

Zaključek

Raziskava frazeologije v širšem smislu (poleg frazemov tudi pregovorov in nekonvencionalnih replik) v govoru Pišec in bližnje okolice (ponovno) potrjuje izjemno veliko in še nedokumentirano narečno bogastvo ne samo v tem govoru, ampak povsod po slovenskem govornem območju, kjer se raziskav lotimo.

V tej razpravi so slovarsko obravnavani le glagolski frazemi; predstavljena je tudi zgradba slovarskega sestavka. Od 140 zbranih pišeških glagolskih frazemov je v obeh reprezentativnih slovarskih delih slovenskega jezika, tj. v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*² (SSKJ) in *Slovarju slovenskih frazemov* (SSF) Janeza Kebra, prisotnih le 15 tudi pišeških frazemov; v SSKJ, a ne tudi v SSF še eden (*zrasti na srcu komu kaj* (v nikalni rabi)); v SSF, a ne tudi v SSKJ prav tako eden (*stati kot kip*); še trije podobni se pojavijo v obeh slovarjih (*napiti se kruha*; *delati s kom/čim ko prasica z mehom*; *ne priplavati po kisli župi*); en enak v SSKJ in podoben v SSF (*biti tako lep, ko bi iz škatlice padel*), kot dva različna v SSKJ (*soliti pamet komu*; *biti iz zadnje moke*) in samo prvi v SSF (*soliti pamet komu*) pa en pišeški frazem (*soliti pamet komu, ko da je iz [ta] zadnje mele*). Novih in slovarsko urejenih je v prispevku kar 125 glagolskih frazemov.

V obravnavi je v uvodnem delu zaradi pogostosti pojavitev izpostavljenih še nekaj sestavinskih (*koza, pura*), motivacijskih (za izražanje *domišljavosti, neumnosti, spolnosti, slabega pristopa k delu* ali *slabega razmisleka*) in pomenskih poudarkov (‘biti oštet, okaran’ ali ‘ošteti, okarati koga’; ‘imeti zelo velik nos’) ter dodanih še nekaj zanimivejših neglagolskih frazemov in tudi pregovorov.

Literatura

Željka FINK ARSOVSKI, et al. (za slovenščino Erika KRŽIŠNIK), 2006: *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema*. Zagreb: Knjigra. [HSRPF]

Erika KRŽIŠNIK, 1994: *Slovenski glagolski frazemi (ob primeru frazemov govorjenja)*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani.

Tine LOGAR, ²1996: Karakteristike štajerskih govorov južno od Konjiške gore in Boča. *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*. Ur. Karmen Kenda-Jež. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša.

Antica MENAC, Željka FINK ARSOVSKI, Radimir VENTURIN, 2003: *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak.

Vera SMOLE, 2008: Geolingvistična predstavitev izbranih frazemov s sestavino roka v slovenskih narečjih, *Slavistična revija* 56/2, 49–73.

Vera SMOLE, 2023: Raziskovanje slovenskih narečij. Radijski dogodek. <https://www.mixcloud.com/discover/zanimive-teme+city:novo-mesto/?order=latest>

Vera SMOLE: *Interaktivna karta narečnih besedil* (IKNB). <https://narecja.si/>

Vera SMOLE, Irena OREL, 2023: *Slikovito izražanje v domačem govoru Maksa Pleteršnika (pregovori, frazemi, nekonvencionalne replike in zanimivejša leksika v Pišecah in okolici)*. Ur. Vera SMOLE s sodelovanjem Irene OREL. Znanstvena založba Univerze v Ljubljani, Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Zinka ZORKO, 2014: Kozjansko-bizeljsko narečje – glasoslovje pišečkega govora (Gradivo za okroglo mizo), *Slavia Centralis* 7/2, 111–113.

Spletni viri

Fran, slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 2014–, različica 8.0, www.fran.si, dostop 12. 1. 2024.

Slovar slovenskega knjižnega jezika, druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja, www.fran.si, dostop 12. 1. 2024.

KEBER, Janez, Slovar slovenskih frazemov, www.fran.si, dostop 12. 1. 2024.

Filmi

P'šečka bratva, Vinogradniško društvo Pišece, Videokom Brežice, 2016. Oblikovanje Irena Markovič. Scenarij Ivana Zupančič, režija Ivana Zupančič, Davor A. Lipej, kamera Davor A. Lipej.

Od kola do kupce, Vinogradniško društvo Pišece, Videokom Brežice, 2020. Oblikovane Irena Markovič. Scenarij Ivana Zupančič, režija Ivana Zupančič, Davor A. Lipej, kamera Davor A. Lipej.

A DICTIONARY PRESENTATION OF VERBAL IDIOMS IN THE SPEECH OF PIŠECE AND ITS SURROUNDINGS

Summary

The study of phraseology in a broader sense which includes not only idioms, but also proverbs and other unconventional replicas in the speech of Pišece and its surroundings reveals its extremely large and still undocumented dialectal wealth. This is true of other Slovene dialects as well. This paper focuses on the lexical aspects of verbal idioms. In addition, it presents the structure of the phraseological dictionary entries. Of the 140 verbal idioms collected in the Pišece speech, only 15 are included in the two representative dictionaries of the Slovene language, the *Dictionary of the Slovene Literary Language*² (SSKJ²) and the *Dictionary of Slovene Idioms* (SSF) by Janez Keber. In SSKJ, but not in SSF we find *zrasti na srcu komu kaj*—‘to grow on someone’s heart’ (in the negative use); and in SSF, but not SSKJ *stati kot kip*—‘standing like a statue’. Three somewhat similar idioms feature in both dictionaries: *napiti se kruha*—‘to get drunk on bread’; *delati s kom/čim ko prasica z mehom*—‘to work with someone/something like a swine with bellows’; *ne priplavati po kisli župi*—‘not to swim in sour soup’. The same idiom is found in SSKJ, while a similar one is included in SSF: *biti tako lep, ko bi iz škatlice padel*—‘to be so beautiful as if you fell out of the box’. There are two different idioms in SSKJ: *soliti pamet komu*—‘to salt someone’s wits’ and *biti iz zadnje moke*—‘to be from the last flour’. Only the first one is included in SSF: *soliti pamet komu*—to salt someone’s wits), but only one verbal idiom is present in the speech of Pišece *soliti pamet komu, ko da je iz [ta] zadnje mele*—‘to salt someone’s mind as if he is from the last flour’. There are as many as 125 new and dictionary-edited verbal idioms in this paper.

The discussion highlights the frequency of occurrences, several components (goat, turkey), and motivational vs. semantic aspects of the idioms (for expressing vanity, stupidity, sexuality, bad approach to work or bad thinking vs. ‘to be scolded, reprimanded’ or ‘to scold, reprimand someone’; ‘to have a very big nose’). Some interesting non-verbal idioms and proverbs are also addressed.